

DOĞU ANADOLU'DA BİLİNMEYEN ÜÇ SELÇUKLU HANI (*)

Rahmi Hüseyin Ünal (**)

Bu kısa araştırma çerçevesinde tanıtmağa çalışacağım üç handan ikisi hemen hemen tamamen yıkılmış, üçüncüsünün ise izleri bile kalmamıştır. Üç ayrı şahıstan edindiğim bilgiler sonucu bu hanların varlığından haberdar oldum. Yapıları birkaç kez ziyaret etme fırsatı buldum. Tanıtmağa çalışacağım bu üç han, selçuklu hanlarının mimari yapısı hakkında bildiklerimizi belki büyük ölçüde değiştirmeyecektir. Ancak bilinen hanlar listesine üç yeni ismin eklenmesi de kanımca bir kazançtır.

Kamereddin Hanı

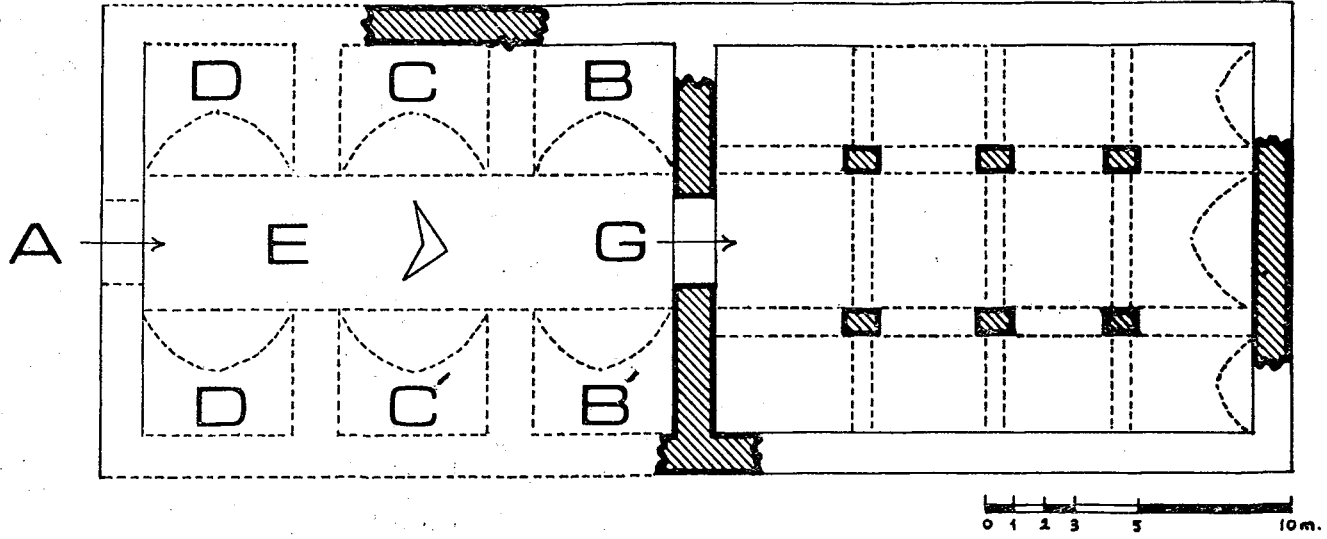
Prof. Dr. M. K. Özergin, 1965 yılında yayınlanan bir makalesinde, Ulukışla'nın 15 km. kadar güneybatısında bir hanın varlığından söz etmekte ve bu bilgiyi Ereğli'de bir şahıstan aldığını nakletmekteydi (1). Ulukışla'da yaptığım kısa bir soruşturma sonucu bu hanın kesin yerini saptayabildim. Yapı ne yazık ki çok harap durumdaydı (Res. 1, Şek. 1). Küçük bir tepenin üzerine kurulmuş, duvarlar dahil 37m50 x 15m00 boyutlarında, dikdörtgen planlı ve avlulu bir handı.

Diğer avlulu hanlarda olduğu gibi kapalı kısmın önüne yerleştirilmiş olan avlu öylesine kötü bir durumda idi ki kesin bir planını çizmek bile mümkün olmadı. Göçmüş iki tonozun kalıntıları halen görülebilmekteydi (Res. 2, 3). Kapalı kısmın cephe duvarından güneye doğru 4m50 uzaklıkta, sağlam kalabilmiş bir duvar parçası mevcuttu (Bk. Şek. 1). Bu iki kalıntıdan, kapalı kısmın cephe duvarına bitişik iki eyvanın varlığı açıkça belli olmaktaydı. 17m x 12m boyutlarındaki avlunun güney kesiminin ilk şekli hakkında daha fazla bilgi edinilememekteydi. Kapalı kısım giriş kapısının iki yanındaki B ve B' eyvanlarına bakarak avlunun iki yanında ikişer eyvanın daha (C, D ve C', D') varolabileceğini

(*) Bu araştırmanın Fransızcası, 1979 yılında Münich'de toplanan V. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi'ne tebliğ olarak sunulmuştur.

(**) Prof. Dr., Ege Üniv. Edeb. Fak. Arkeoloji-Sanat Tarihi Böl. Öğr. Üyesi.

(1) M.K. Özergin, Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları, *Tarih Dergisi*, XV/20 (1965), s. 141-170.

Şek. 1 - Kamereddin Hanı planı.

DOĞU ANADOLU'DA BİLİNMEYEN ÜÇ SELÇUKLU HANI

düşünmek mümkün görünmektedir. Planda E ile gösterilen orta koridorun üzeri muhtemelen açıktı. Avlu giriş kapısı büyük olasılıkla güney duvarı ortasında yer almaktaydı.

İki sıra halinde düzenlenmiş üçerden altı paye ile üç sahına bölünmüş olan kapalı kısım hafif sivri kemerli tonozlarla örtülüydü. Güney duvarı içine açılan 2m50 genişliğindeki bir kapıdan (G) kapalı kısma girilmekteydi (Res. 4). Orta sahnın (4m30), iki yan sahnından (3m20) biraz daha geniştir. Üç sahnından sadece ortadaki kısmen ayakta kalabilmişti. Yan sahnınlar ve kapalı kısmının doğu ve batı duvarları tamamen yıkılmış durumdaydı (Res. 5). Dikdörtgen payeler arasına sivri kemerler inşa edilmiş, böylece sahnınların birinden diğerine geçit sağlanmıştı (Res. 6). Her sahnın, payeler hizasında üç destek kemeri ile desteklenmişti.

Yapı tamamen kırma taşlarla inşa edilmişti. Destek kemerleri ve payeleri birbirine bağlayan kemerler kesme taşlandı. Avlunun ve kapalı kısmının giriş kapıları da şüphesiz kesme taş kaplıydı.

Mütevazı boyutlardaki yapı Konya - Adana kervan yolu üzerinde yer almaktaydı (2). Bu han, bu güzergâh üzerinde yer alan selçuklu dönemi hanlarından, günümüze ulaşabilen ve varlığından haberdar olduğumuz tek han olmaktadır. Osmanlı kaynaklarında adı geçen diğer iki selçuklu dönemi hanı hakkında bir bilgimiz yoktur (3).

Bugün yapıda hiçbir kitabe ve süsleme unsuruna rastlanmamaktadır. Bu nedenle yapının tarihlendirilebilmesi için elimizde mevcut tek dayanak plan özellikleri olmaktadır (4). Bilindiği gibi orta boyutlu sel-

(2) a.g.m., s. 154, No. 61.

(3) a.g.m., s. 163, No. 117 ve s. 147, No. 22.

(4) Cl. Cahen (**Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, İstanbul, 1979, s. 241), «Alaaddin Keykubad'ın Ermenek yöresini **Kamerüddin** adına birine verdiği»nden söz etmekte, «Kamerüddin yeni kurulan bu yöreyi uzun zaman elinde tutmuş olmalı, çünkü bu yerlerde hâlâ onun adı anılmaktadır. Fakat kendisiyle ilgili fazla birşey bilinmemektedir.» demektedir.

Aynı zat hakkında N. Kaymaz şu bilgiyi vermektedir: «İbn Bîbî'nin genellikle **Ermeni Ülkesi** dediği İsauria bölgesi 1225 (622) tarihinde Büyük Alâüddîn Keykubâd tarafından zept edilmiş ve bir vilâyet halinde Selçuklu Devleti'ne katılmıştır. Aynı kaynaktan, buraya atanan ilk vâli (**serleşker = sübaşı**) nın Kamerü'd-Dîn adını taşıdığını (Tıpkıbasım, s. 342; Houtsma, s. 141; **Anonim Selçukname**, s. 30) ve vilâyetin de ona izafeten, **Kamerü'd-Dîn vilâyeti** şeklinde anıldığını (Tıpkıbasım, s. 687; Houtsma, s. 321) öğreniyoruz..... «Melikü'l-Ermen» ünvanı taşıyan Emir Kamerü'd-Dîn Hâdîm'in 1238 tarihinde hayatta bulunduğunu tesbit ediyoruz. [bk. Kemâl-ad-Dîn (İbnü'l-Adîm), **Histoire d'Alep**, nşr. E. Blochet, Pa-

çuklu hanlarının çoğunda, paralel tonozlarla örtülü üç sahnılı bir kapalı kısım mevcuttur (5). Bu durumda Kamereddin Hanı'nın üç sahnılı kapalı kısmı tarihlemeye dayanak olabilecek bir özellik göstermemektedir. Buna karşılık avluda mevcut iki yan duvara yaslanan eyvanlar, kıyaslama için daha belirgin bir özellik olarak görünmektedir. Gerçekten de Anadolu selçuklu dönemi hanlarında, avlu etrafına sıralanmış hücre, revak ve eyvan gibi çeşitli mimari unsurlar görmekteyiz. Genellikle bu unsurlardan iki veya üçü bir arada görülürler. Fakat **Kızılören Hanı**'nda (1206) (6) avlunun iki yan kenarı boyunca sıralanan eyvanlardan başka bir mimari unsur görülüyor. **Çekereksuyu Hanı**'nın (XIII. yy. ortaları) (7) bugün harap durumdaki avlusunun da benzer düzende olduğu anlaşılmaktadır. **Hekimin Hanı** (1219-1236) (8) avlusunun üç kenarı boyunca yan yana dizilmiş eyvanlar sıralanmış, köşelere de bağımsız birer hücre yerleştirilmiştir. Ancak Hekimin Hanı avlusunun sonraki onarımlar sonucu bu şekli aldığı da gözden uzak tutmamak gerekir. **Kesikköprü Hanı**'nda (1268) (9) avlunun kuzey kenarı boyunca dört eyvan, karşı kenar üzerine de iki hücre yerleştirilmiştir.

ris, 1900, s. 202]; fakat, ondan sonra ne kadar zaman **Ermeni Meliki** olarak hizmet ettiğini, yerine kimin geçtiğini, bu bölgede sonradan rastladığımız Türkmenlerle herhangi bir ilişkisi bulunup bulunmadığını bilmiyoruz» (**Pervâne Mu'înü'd-Din Süleyman**, Ankara, 1970, s. 98-99, dipnot 10).

Abdülbaki Gölpınarlı ise daha kesin bir yargıya varmakta ve şu bilgiyi vermektedir: «I. Alâaddin Keykubad tarafından alınan Ermenek iline Türkmen boyları yerleştirilmişti. Bu boylara Kamereddin Mahmud başbuğluk etmekteydi; bu yüzden de Ermenek'e, Kamereddin ili denmişti. Kamereddin'in torunu ve Kerîmeddin Karaman'ın oğlu Nûreddin Sûfi, yahut meşhur adıyla Nure Sûfi de Baba İlyas'a mensuptu (A. Gölpınarlı, **Yunus Emre**, İstanbul, 1971, s. 9).

Han'ın bulunduğu yörenin Ermenek'e nisbeten yakın oluşu (kuş uçuşu yaklaşık 150 km.), Han'a adını veren zat ile I. Alâaddin Keykubad'ın Ermenek emiri Kamereddin Mahmud'un aynı kişiler olabileceğini düşündürmektedir.

Bu bilgilerin derlenmesinde yardımlarını gördüğüm dostum Aydoğan Demir'e teşekkür borçluyum.

(5) Altınapa Hanı (Konya-Beyşehir) (1201-1202) (Bk. K. Erdmann, **Das Anatolische Kervansaray des 13. Jahrhunderts**, Berlin, 1961, Teil I, Taf. J/1). **Argıt Hanı** (Konya-Afyon) (1201-1202) (Bk. ay. es., Taf. I/2), **Kuruçeşme Hanı** (Konya-Beyşehir) (1207-1208), (ay. es., Taf. I/3), **Dokuzun Derbend Hanı** (Konya-Afyon) (1210) (ay. es., Taf. I/4), **Mahperi Hatun Hanı** (Amasya-Tokat) (1238-39) (ay. es., Taf. XXI).

(6) Bk. K. Erdmann, a.g.e., Teil I, Taf. III.

(7) ay. es., Taf. IV/4.

(8) ay. es., Taf. VI/2.

(9) ay. es., Taf. VIII/2.

DOĞU ANADOLU'DA BİLİNMEYEN ÜÇ SELÇUKLU HANI

Yaptığımız bu kısa karşılaştırma, avlu düzenleri Kamereddin Hanı avlusunun düzenini hatırlatan hanlardan hemen hepsinin XIII. yy.ın ilk yarısına tarihlendirildiklerini göstermektedir. Bu durumda, Kamereddin Hanı'nı da aynı döneme tarihlememiz mümkün görünmektedir.

Tatvan Hanı

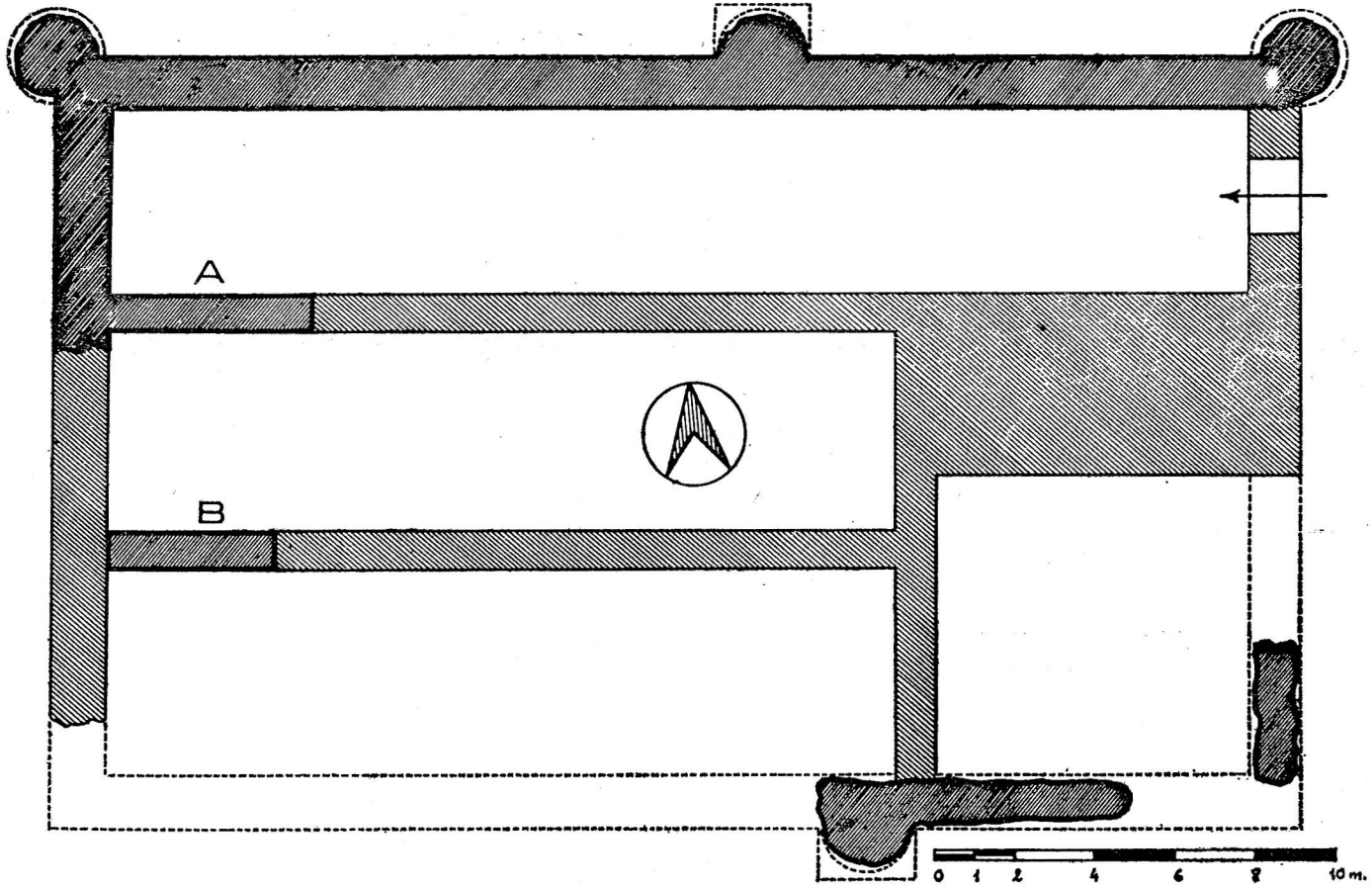
Bugün Tuğ adıyla anılan yeni yerleşme yerinin yaklaşık 5 km. kuzey-batısında yer alan eski Tatvan köyü, genellikle çorak bir görünüme sahip Doğu Anadolu yöresinde yeşil ve ağaçlıklı görünümüyle dikkat çeker. Tatvan Köyü içinde eski bir hanın varlığını eski öğrencilerimden biri bana haber vermişti (10). 1967 yazında çıktığım araştırma gezisi sırasında, Tatvan'a uğramak ve hanın son kalıntılarının ölçüsünü almak fırsatını buldum.

Handan artakalan duvar parçaları ve temellerde, yapının üç köşesi kesinlikle belirlenebilmekteydi (Şek. 2, Res. 8). Hanın dış duvarlarının izlediği çizgi şüpheye yer vermeyecek şekilde saptanabiliyordu. Kalan duvar parçaları üzerinde hiçbir tonoz izine rastlanmıyordu. 4m20 ve 5m10 uzunluğunda iki duvar parçası, hanın batı duvarının iç kısmına, dik açı oluşturacak şekilde bitişmekteydi (Şek. 2, A ve B). Yapının dış duvarları ile aynı yapıya sahip olan bu iki duvar parçası, yakın zamanda örüldüğü belli olan duvarlarla doğuya doğru devam ettirilmiş yapı, üstü açık üç mekâna ayrılmıştı. Bu duvarların yerinde, hanın üç sahnini birbirinden ayıran payeler yer almaktaydı.

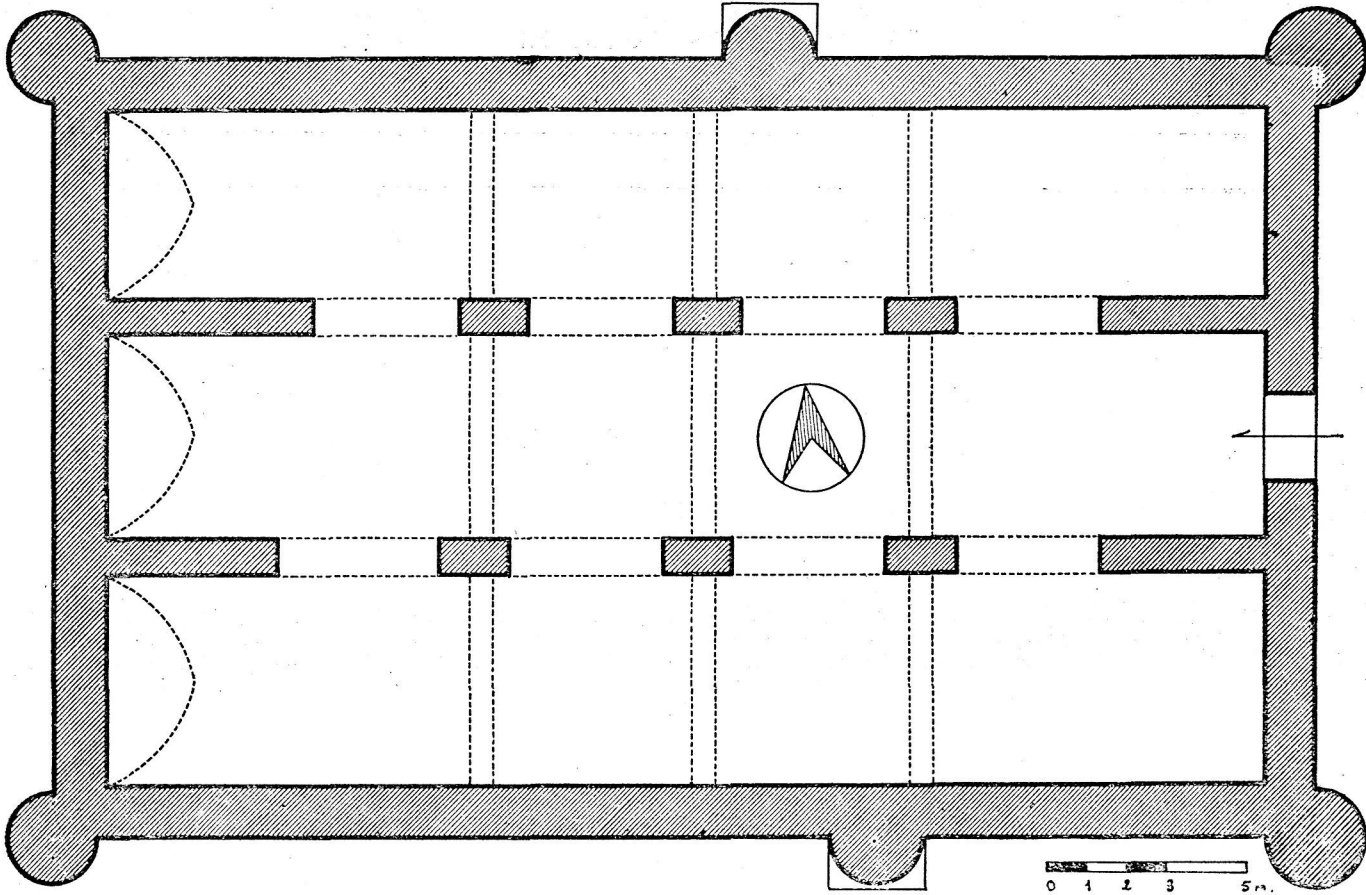
Yapının kuzey duvarındaki kesme taş kaplamaların hemen hepsi sökülüş durumdaydı. Ancak yarım daire kesitli üç payandanın izleri halâ görülebilmekteydi (Res. 9, 10). Güney duvarı üzerinde ise dördüncü payandanın izleri mevcuttu.

Eski Tatvan Hanı'ndan günümüze kalabilen duvar parçaları yapının planını çıkarmamıza yardımcı olabilecek nitelikte kıymetli verilerdir (Şek. 3). Hanın dış duvarlarının izlediği çizgiyi kesinlikle saptayabildiğimizi yukarıda belirtmiştik. Halen görülebilen yarım silindir şekilli dört payanda kalıntısı, yapıda bu payandalardan altı adet mevcut olduğunu söylememize imkân vermektedir. Bunlardan dördü köşelerde, ikisi de kuzey ve güney duvarları üzerinde yer almaktaydı. Yapının batı duvarına dik açıyla bitişen iki duvar parçası, kanımızca iki sıra paye ve

(10) İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde hazırlanmış bir mezuniyet tezinde de bu handan sözedilmektedir (Bk. H. Özdemir, **Silvan-Tatvan arasındaki Hanlar**, İstanbul, 1970, s. 10-12, Yayınlanmamış).

Şek. 2 - Tatvan Hanı, 1967'deki durumunu gösteren plan.

Şek. 3 - Tatvan Ham. Restitüsyon planı.

kemer dizisinin doğrultusunu işaret etmektedir. Ancak payelerin tam yerlerinin saptanabilmesi için, hanın içinde küçük bir temel sondajına ihtiyaç vardır. Hanın giriş kapısı doğu veya batı cephesi üzerinde yer almıyordu. Kuzey ve güney cephelerinde mevcut payandalar, kapının bu cephelerden biri üzerinde yer almasına imkân vermezdi. Kaldı ki avlusuz hanlar içinde, giriş kapısı yan yüzlerden biri üzerine yerleştirilmiş tek örnek, bildiğimiz kadarıyla, Bitlis-Baykan arasındaki **Duhan**'dır (11).

Yapının restitüsyon planı, geç selçuklu ve ilk Osmanlı döneminde örneklerine rastladığımız avlusuz hanların klasik plan şemasını tekrarlamaktadır (12). Batı duvarına bitişik paralel iki duvar parçasının benzerlerine **Babşin Hanı**'nda (Bitlis-Tatvan) (13) ve yukarıda sözünü ettiğimiz **Duhan**'da rastlıyoruz. Yapının kesin olarak tarihlendirilmesi için gerekli olan tamamlayıcı verilere sahip olmadığımızdan tarihlemeyi XII. yy. sonlarından XV. yy. başlarına kadar uzanan geniş bir zaman dilimi içinde yapabiliyoruz.

Çingene Hanı

1971 yılında, Türk sanatı ve tarihi ile amatör bir ruhla ilgilenen Sayın Celâl Yalvaç, Eski Malatya'da bugün tamamen ortadan kalkmış bir hanın varlığından beni haberdar etmişti. Bana yazdığı 8 aralık 1971 tarihli mektupta arazi sahiplerinin, sulama havuzu inşa etmek için hanın son kalıntılarını da ortadan kaldırdıklarından bahsetmekteydi. Neyse ki Sayın Yalvaç daha önce davranmış, 3 haziran 1963 de, yapının planını çizmek üzere mevcut temellerin ölçülerini almıştı. Bu ölçüler dikkatli bir şekilde alınmış olmalarına rağmen ne yazık ki yapının eksiksiz bir planının çizilmesine olanak vermemektedir.

(11) Bk. R.H. Ünal, Osmanlı Öncesi Devirden Yayınlanmamış Birkaç Han Üzerine Bir İnceleme, Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Prof. A.L. Gabriel Özel Sayısı, Ankara, 1978, s. 481, Şek. 4.

Sayın O. Tunçer, Bitlis-Van Karayolu ve Üzerindeki Hanlar (Sanat Tarihi Yılı, İstanbul, IX-X (1981), s. 325) adlı makalesinde, 5-9 Şubat 1979 tarihleri arasında toplanan Milli Türkoloji Kongresi'ne sunduğunu belirttiği tebliğinde sözü edilen bir belgeye dayanarak **Duhan**'ın XVI. yy.a tarihlenebileceğini ifade etmektedir. Ancak adı geçen kongrenin zabitleri henüz yayınlanmadığından, Sayın Tunçer'in **Duhan**'ı XVI. yüzyıla tarihlemesine neden olan verilerin tartışmasını yapacak durumda değiliz.

(12) Bu tip hanlar üzerine daha ayrıntılı bilgi için bk. R.H. Ünal, a.g.m., s. 453-483.

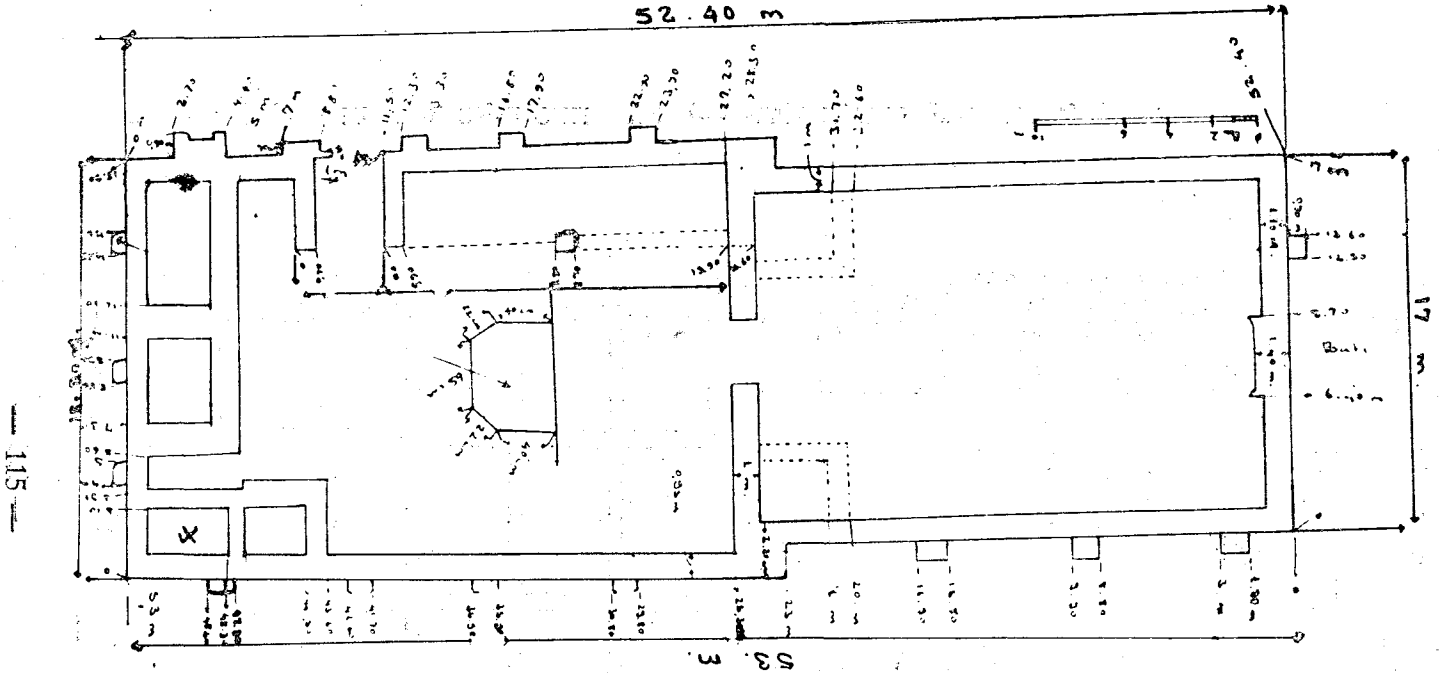
(13) Bk. A. Gabriel, Voyages Archéologiques dans la Turquie Orientale, C. I, Paris, 1940, s. 239; O. Arık, Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı, Ankara, 1971, s. 85-86, Şek. 39.

Burada takdim ettiğim plan tamamen Sayın Yalvaç'ın aldığı ölçülere dayanılarak çizilmiştir (Şek. 4 ve 5). Alanın uzmanı olmayan bir kimse tarafından alınmış ölçülere dayanılarak çizilen bir planda olabilecek kaçınılmaz hatalar bir yana bırakılırsa, mevcut verilerin, yapının boyutları ve çeşitli kesimlerinin durumu hakkında kıymetli bilgiler sağladığı ortadadır.

Yapı, avlu ve kapalı kısım olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktaydı. Avluya, güney duvarı üzerine yerleştirilmiş bir kapıdan girilmekteydi. Doğuda, birkaç bağımsız mekan mevcuttu. Doğu duvarına bitişik, ince, uzun, dikdörtgen planlı iki hücre vardı. Bu hücreler muhtemelen avluya açıyordu ve aralarında bağlantı mevcut değildi. Sayın Yalvaç'ın ifadesine göre, avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alan hücrenin tonozlu bir bodrum katı vardı (14). Bu hücre ile yanındaki diğer hücre, avlunun kuzey kenarına bitişik bir dizi hücrenin mevcudiyetini düşündürmektedir. Bütün bu hacimlerin muhtemelen avluya açılan birer kapıları vardı. Taslak üzerinde, güneyde, hemen hemen kare kesitli bir paye işaretlenmişti. Bu paye, avlunun bu kenarı boyunca uzanan ve benzer dört payenin taşıdığı bir revakı düşündürmektedir. Sayın Yalvaç'ın krokisinde taçkapı, güney duvarı üzerine, doğudan itibaren ikinci ve üçüncü payandalar arasına işaretlenmiştir. Fakat alınan ölçüler yakından incelendiğinde, birinci payandanın genişliğinin 1m70, ikincisinin 1m80, üçüncü sünün ise 1m olduğu görülmektedir. Dördüncü payandanın genişliği 1m10, sonuncu payandanın ise yine 1m dir. Görülüyor ki ilk iki payanda, diğer üç payandadan çok daha geniştir. Böylece taçkapının, Sayın Yalvaç'ın belirttiği gibi ikinci ve üçüncü payandalar arasında değil, ilk iki payanda arasında yer alması çok daha mantıklı görünmektedir.

Sayın Yalvaç'ın krokisi, kapalı kısmın konumu hakkında hemen hiç bilgi vermemektedir. Kapalı kısmın kuzeydoğu ve güneydoğu köşelerinde görülen paralel noktalı doğruların neye işaret ettikleri açıkça anlaşılamıyor (Bk. Şek. 4). Kısacası, hanın kapalı kısmının iç taksimatı hakkında açık bir fikir edinmemiz mümkün olmuyor. Yapının fazla geniş olmayışı ve diğer selçuklu hanlarından bildiğimiz kapalı kısım örnekleri, burada da kapalı kısmının, iki sıra halinde düzenlenmiş payeler üzerine oturan doğu-batı eksenli tonozlarla örtülü üç sahına sahip olduğunu düşündürmektedir. Çizdiğim restitüsyon planında görülen payelerin ve destek kemerlerinin yerleri ve sayıları tabiatıyla tahminlerime dayanmaktadır (Bk. Şek. 5).

(14) Bu bodrum katı, medreselerde örneklerine rastladığımız turbe mekânlarının mummyahgını hatıra getirmektedir. Yeterli bilgiye sahip olmadığımız için buradaki bodrum katı hakkında herhangi bir fikir öne sürecek durumda değiliz.

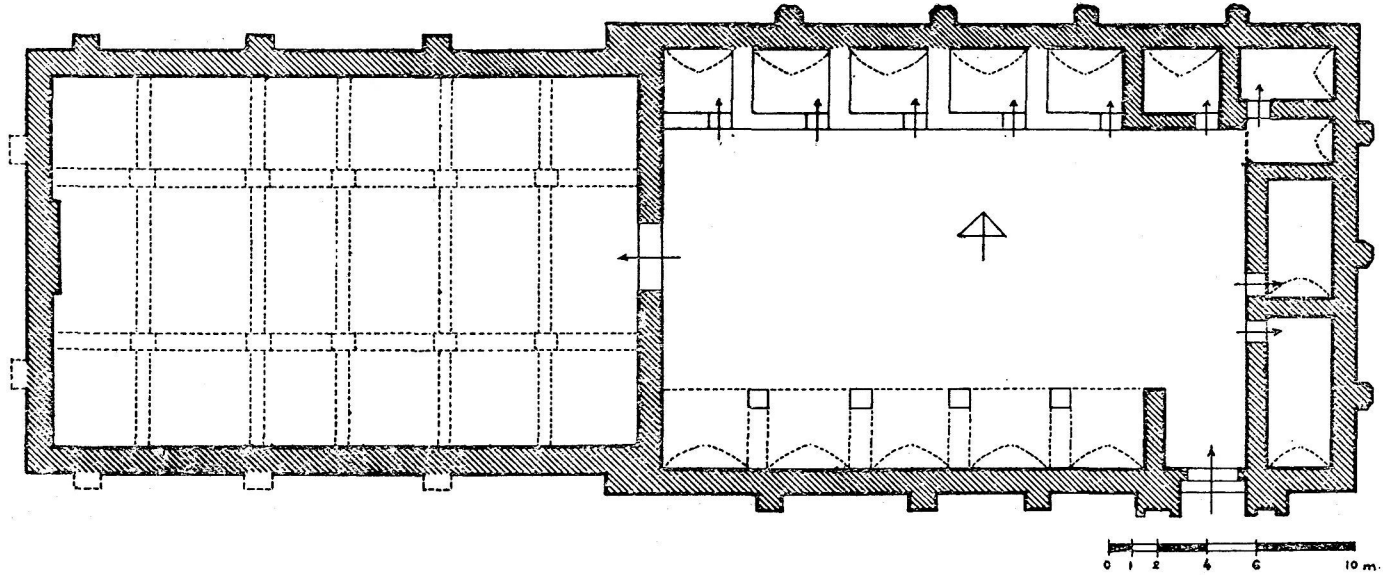

X : Alt katmanlı manastır katmanları
ortası zemini kalmamıştır

- Eski katmanlı Çingene Hanı temel planı -

Bulunduğu Yer : Karlık mevki;
Olukun Tarihi : 3. H. asrında (Bismillah yazısı ile
Halikun Durumu : Bulunmuş tapınak taşları, yazıtı ve diğer kalıntıları ile Ç. H. asrında çöktürülmüş
bir yapıdır. Bu yapı Ç. H. asrında Ç. H. asrında
bir katmanlı yapıdır. Bu yapı Ç. H. asrında Ç. H. asrında
bir katmanlı yapıdır.

Şek. 4 - Sayın Celâl Yalvaç'ın 3 Haziran 1963'de, Çingene Hanı'nın son kalıntıları ortadan kalkmadan önce çizdiği kroki ve üzerine işaretlediği ölçüler.

Şek. 5 - Çingene Hanı'nın, Sayın Celâl Yalvaç'ın aldığı ölçülere göre çizilmiş planı.

RAHMI HÜSEYİN ÜNAL

Sayın Yalvaç yapının, düzgün sıralar oluşturan yonu taşlarıyla inşa edildiğini söylemektedir. Dış duvarlar dikdörtgen ve beşgen payandalarla desteklenmişti. Krokide, kapalı kısmın güney duvarı üzerinde payanda işaretlenmemiştir. Fakat kuzey duvarında işaretlenmiş dört payanda, güney duvarında da aynı sayıda payandanın varolması gerektiğini söylememize imkân vermektedir. Batı duvarı üzerinde bir tek payanda işaretlenmiştir. Kuzeye doğru bir payandanın daha mevcudiyeti düşünülebilir.

Hanın bulunduğu yerden yaklaşık 30m. mesafede, Edir ve Bedir Türbesi adıyla anılan türbede, 0m30 x 1m20 boyutlarında, kireçtaşı üzerine kazınmış bir kitabe mevcuttur (Res. 11). Sayın Yalvaç'ın hana ait olduğunu belirttiği bu tarihsiz kitabenin metni şöyledir:

رحم الله منصور بن يعقوب و رحم من ترحم عليه

Türkçesi : Tanrı'nın rahmeti Mansur bin Yakub ve ona rahmet diyenlerin üzerine olsun.

Malatya'da, Alibey veya Saray Camii adıyla anılan caminin dış duvarları üzerine yerleştirilmiş ve muhtemelen Malatya Ulu Camii'ne ait olan bir başka kitabede de **Mansur bin Yakub**'un adı geçmektedir (15). Bu kitabe Muharrem 621/Ocak-Şubat 1224 tarihini taşımaktadır (Res. 12). Çingene Hanı'na ait olduğu öne sürülen kitabeyi de aynı tarihlere, yani XIII. yy.ın ilk yarısına tarihlemek mümkün görünmektedir. Fakat kitabe yazısının basitliği, ifade tarzının aynı döneme tarihlenen diğer kitabelerden farklı oluşu ve kitabe levhasının alt kenarında görülen mukarnas şeridi daha geç bir dönemi düşündürmektedir. Bu kitabenin, öne sürüldüğü şekilde Çingene Hanı'na ait olduğunu kabul etsek bile, Osmanlı döneminde yeniden kaleme alınmış olabileceğini ihtimal olarak düşünmek gerekecektir.

Hanın planı, dikdörtgen kapalı kısmı, küçük hücreler ve revaklarla çevrili avlusu ile avlulu selçuklu hanlarının planını tekrarlamaktadır. **Aksaray Sultan Hanı'nın** (Konya-Aksaray) (1229) (16), **Kayseri Sultan Hanı'nın** (Kayseri-Sivas) (1232-36) (17), **Ağzıkara Hanı'nın** (Kayseri-Ak-

(15) Bk. O. Arık, Malatya Ulu Camii'nin Asli Planı ve Tarihi Hakkında, *Vakıflar Dergisi*, VIII (1969), s. 144.

(16) Bk. K. Erdmann, a.g.e., Teil I, Taf. IX.

(17) ay. es., Taf. XII.

DOĞU ANADOLU'DA BİLİNMEYEN ÜÇ SELÇUKLU HANI

saray) (1231-37) (18), **Karatay Hanı'nın** (Malatya-Kayseri) (1240-41) (19) vb. planları ile Çingene hanının planı arasında büyük benzerlikler mevcuttur. Bu nedenle, Çingene Hanı'nı da, benzer örneklerinden birkaçını sıralamaya çalıştığımız bu hanlar gibi XIII. yy.ın birinci yarısına tarihlemek mümkün görünmektedir.

(18) ay. es., Taf. XIII. ve J. Sourdcl-Thomine, Les Dates de Construction de l'Ağızı Kara Han d'après ses Inscriptions, **Forschungen zur Kunst Asiens**, İstanbul, 1969, s. 74-78.

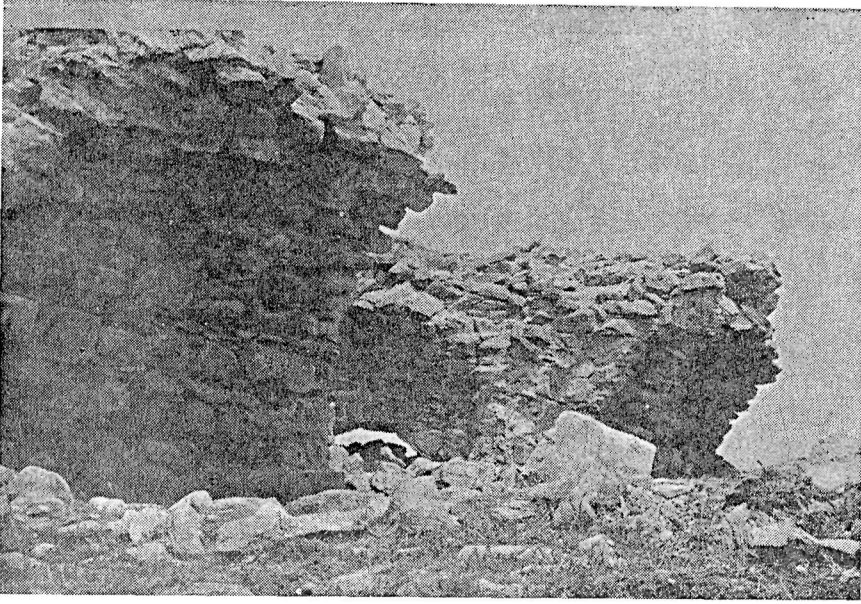
(19) ay. es., Taf. XVII.

Res. 1— Kamereddin Hanı. Güneyden görünüşü.

Res. 2— Kamereddin Hanı. Avludaki tonoz kalıntıları ve kapalı kısım orta sahını.

Res. 3— Kamereddin Hanı. Avlunun kuzeyinde tonoz kalıntıları.

Res. 4— Kamereddin Hanı. Kapalı kısım orta sahını.

Res 5— Kamereddin Hanı. Kapalı kısım batı sahnını.

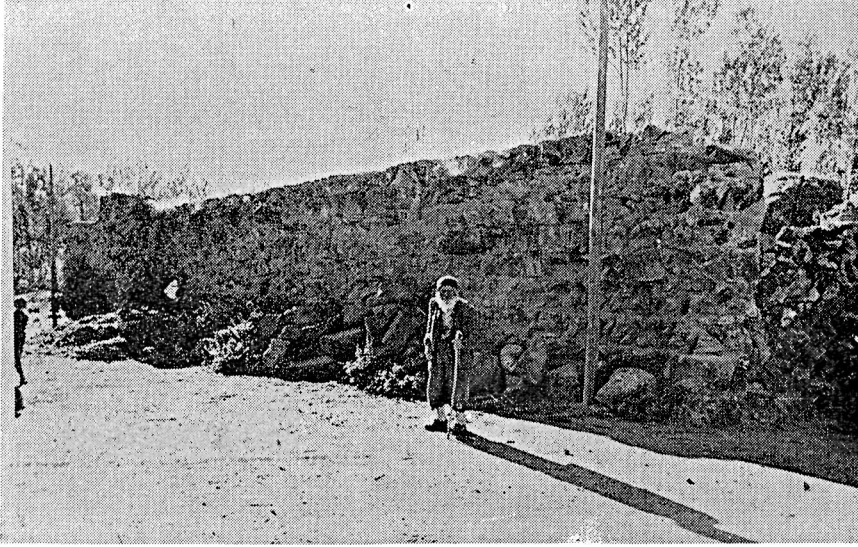
Res. 6— Kamereddin Hanı. Kapalı kısım orta sahnında destek kemerleri.

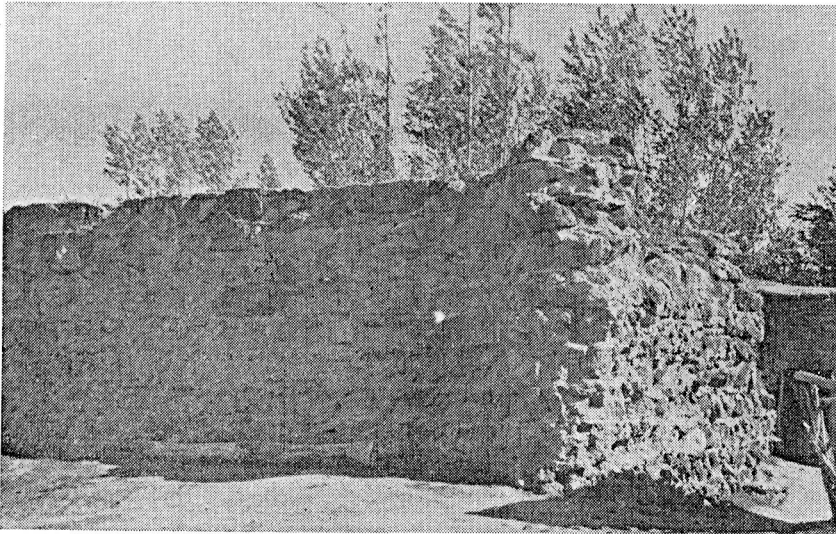
Res. 7— Tatvan Hanı. Kuzeydoğudan görünüşü. 1983 yılı eylül ayında alınan bu resimde, 1967 yılında mevcut olan kuzeydoğu köşesindeki silindirik payandanın ve sonradan inşa edilen doğu duvarının yıkılmış olduğu görülüyor. (Kırş. Res. 8).

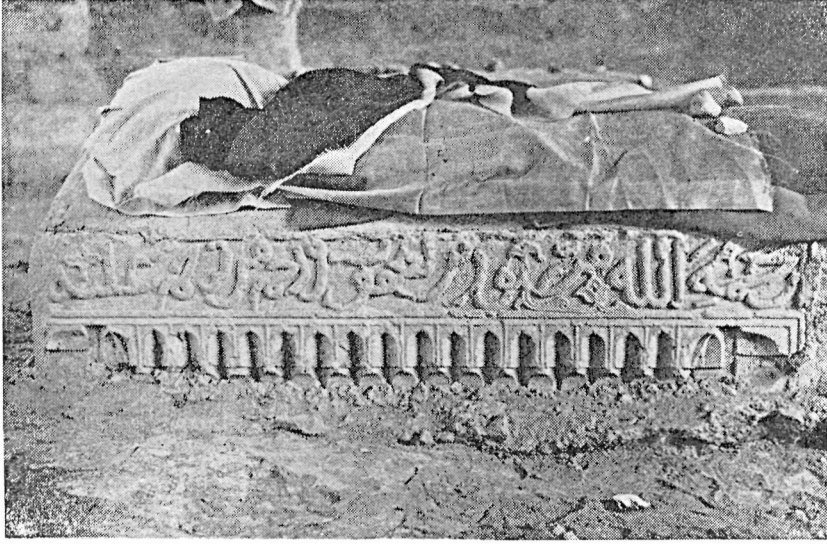
Res. 8— Tatvan Hanı. Doğu duvarınının 1967 deki durumunun hanın içinden görünüşü.

Res. 9— Tatvan Hanı. Kuzey duvarının dıştan görünüşü (1983). Resmin sağ tarafındaki köşe kulesinin, 1967 yılında sağlam olan üst kesimi ile, batı duvarının büyük ölçüde tahrip olduğu görülüyor. (Krş. Res. 9).

Res. 10— Tatvan Hanı. Kuzeybatı köşesindeki silindirik köşe kulesinin 1967 deki durumu.

Res. 11— Edir ve Bedir Türbesi'nde (Eski Malatya), Mezarlardan birinin yan tarafına yerleştirilmiş kitabe.

Res. 12— Ali Bey (Saray) Camii (Malatya) duvarına gömülmüş kitabenin tarih kısmı.